

Vrijheid, gelijkheid, broe ook op de kleuter

Kinderen in kinderopvang en op de kleuterschool hebben vaak al uiteenlopende ideeën over stereotyperhoudingen tussen man en vrouw. Leerkrachten weten hier niet altijd goed mee om te gaan. Maria João Cardona deed onderzoek dat concrete hulpmiddelen aanreikt voor een pedagogie die zichzelf vragen stelt over de diversiteit en de gelijkheid van de geslachten.

jongens en meisjes, al te vanzelfsprekend waren in de kleuterschool.⁶ Ondertussen weet een groot deel van de leerkrachten niet hoe tussenbeide te komen in dergelijke situaties, zodat ze die proberen te ontkennen. We hebben een opvoedkundig onderzoeksproject opgestart om de moeilijkheden van de leerkrachten beter te begrijpen. We willen de impact van gendervragen op het schoolverloop van de kinderen vanaf de voorschoolse opvang bestuderen. We bieden ook materialen aan (waaronder roosters voor de analyse), die gebruikt kunnen worden in de pedagogische praktijk en de vorming van de leerkrachten.

DOOR: MARIA JOÃO CARDONA – Talrijke studies benadrukken de rol van de school als een ruimte van ongelijkheid, zowel op het sociaal-economische niveau als in de genderproblematiek. Ondanks inspanningen om een grotere gelijkheid van kansen te scheppen in de toegang tot de opvoeding en de voorwaarden tot opvang blijven de verschillen in de schoolresultaten opvallend. Deze problematiek doet zich voor vanaf de kleuterschool en zelfs al in de kinderopvang. Of zoals Elisabeth Bautier het stelt: 'De kleuterschool verzekert de gelijkheid tussen de kinderen niet. Het gaat erom na te denken over het proces dat dit fenomeen ondersteunt. We moeten proberen te begrijpen hoe zich die verschillen en ongelijkheden voordoen en opbouwen, terwijl de leerkrachten meestal toch als doel hebben deze te vermijden.¹ Wat de vraag naar het geslacht betreft, is het al heel vroeg dat de kinderen de sociale rollen, die traditioneel aan mannen en vrouwen worden toegeschreven, aannemen. Bij het begin van de kleuterschool zijn ze al behept met vooroordelen over mannelijk en vrouwelijk gedrag, die door de leerkrachten meestal niet onderkend worden. Deze attitude versterkt juist deze vooroordelen, ondanks een pedagogisch discours dat pleit voor een grotere gelijkheid tussen meisjes en jongens. Zoals Sylvie Rayna benadrukt, heeft de vraag naar opvang en diversiteit zich gelijktijdig ontwikkeld met de vraag naar kwaliteit.² De manier waarop deze diversiteit in de educatieve praktijk is opgenomen, kan het schoolse

en sociale parcours van de kinderen al vanaf de eerste kinderopvang bepalen.

Gelijkheid en diversiteit: twee kanten van dezelfde medaille

Kinderopvang en kleuteronderwijs bieden als de eerste stap in het opvoedingssysteem een geprivilegieerde ruimte om de kinderen te initiëren in een meer aandachtige en kritische houding ten aanzien van hun rechten en positie als burger(tje)s. Michel Vandenbroeck stelt het scherp als hij zegt dat de evolutie van de Europese denkwijzen over de sociale omgeving ook nieuwe perspectieven opent voor de opvoeding van het jonge kind.³ De auteur benadrukt dat we ons niet mogen beperken tot één enkel perspectief, dat geen rekening houdt met de veelzijdigheid, om op die manier de stereotype programma's te omzeilen.⁴

In de meeste studies concentreert de aandacht voor diversiteit zich vooral op sociaal-economische vragen, op kinderen van etnische minderheden en migrantenfamilies. Toch moeten we ook de vraag stellen naar het onderzoek van de genderproblematiek en de opvoeding, want het is daar dat seksistische stereotypen al vanaf de kleinste leeftijd behandeld moeten worden, net zoals de impact van de geslachtsverschillen op de schoolse resultaten.⁵ De studies die we hebben uitgevoerd tonen, samen met de verzamelde getuigenissen van kinderen en leerkrachten uit de kleuterschool, aan dat de stereotype ideeën over de sociale rol van mannen en vrouwen, van

Een conflict dat helpt om te groeien

Een van de moeilijkheden, die leerkrachten signaleren om gendervragen met de kinderen te behandelen, is de vrees om tussen de kinderen conflicten uit te lokken. Vooral zijn ze ook bang voor conflicten met hun families en de ideeën die ze aan de kinderen doorgeven. Om die reden bezien we die rol van het conflict vanuit een pedagogisch perspectief, wat natuurlijk deel uitmaakt van een pedagogie van de diversiteit. Xesús Jares stelt voor het conflict te definiëren als een dialectisch fenomeen, als een sociaal proces met evolutionaire karakteristieken.⁷ Het idee dat scholen uniforme instituten zonder conflicten zouden zijn, is een illusie, want de scholen zijn reproducties van de dominante sociale orde. In de ontwikkeling en het leerproces van de kinderen is ook een conflict-dimensie aanwezig die deel uitmaakt van de gedachtevorming. Dialoog en discussie zijn geijkte strategieën voor de ontleding van stereotypen en daarmee voor een betere aanpak van diversiteit, gendervraagstukken en de maatschappelijke opvoeding. Een filosofisch atelier voor kinderen kan ook een belangrijke bijdrage leveren aan de verandering van voorstellingen en sociale praktijken in de kleuterschool. Het is nodig dat de leerkracht in staat is de vrije deelname en een echt debat van verschillende opinies in de groep te stimuleren.

De vorming van de leerkrachten

De ontwikkeling van een pedagogie van de diversiteit die werkt met gendervraagstukken, ver-

Leiderschap, school

eist een meer kritische en aandachtige houding van de leerkrachten. Hun interactie met de kinderen is vaak getekend door een gedifferentieerde aanpak van de jongens en meisjes, zonder dat aan hun kant een duidelijk bewustzijn van deze differentiëring bestaat. In die zin moet vorming meer aandacht besteden aan een sterker bewustzijn over hun attitudes en overtuigingen, zodat ze beseffen dat die hun educatieve praktijk mede bepalen. Deze reflectie ontwikkelt een meer aandachtige attitude bij de leerkrachten, zowel wat betreft hun interacties met de kinderen, met de jongens en de meisjes, alsook met de ouders. Om dat te bereiken is het belangrijk analysemodellen te maken en te gebruiken die de vragen van de pedagogische praktijk ondersteunen.⁸

In het werk met de leerkrachten analyseren we:

- Situaties die zich voordoen in het dagelijkse gebeuren.
- Op voorhand door de leerkracht geplande situaties, met als doel gendervragen te behandelen met de kinderen.
- De organisatie van een educatieve omgeving: keuze van pedagogische materialen, spelletjes en boeken (brengen ze stereotype beelden over, is er een te grote differentiatie van ruimten die de scheiding van jongens en meisjes impliceren?), de gedefinieerde normen op het niveau van de organisatie van de groep (zijn er verschillende eisen voor jongens en meisjes?) en het niveau van werken met de families (is er belangstelling voor de behandeling van de genderproblematiek?).

De analysemodellen houden eveneens vragen in om de observatie van de interactie tussen de kinderen, de organisatie van kleine groepen of de vormen van functionering van leiderschap in de groep richting te geven. Zoals bijvoorbeeld:

- Waar houdt mama zich mee bezig: met de inrichting van het huis? Met de buitenkant van het huis?
- Waar houdt papa zich mee bezig: met de inrichting van het huis? Met de buitenkant van het huis?
- Welke verschillen zie je tussen wat de man-

Ervaringen van kinderen

- 'De mannen werken en de vrouwen doen de afwas' (meisje van 5).
- 'Mama werkt veel in huis: ze doet de keuken, helpt me om een badje te nemen en daarna kijkt ze televisie' (jongen van 5).
- 'Thuis kijkt papa naar de televisie, hij eet chocolade en slaapt' (meisje van 5).
- 'Mijn papa werkt buiten het huis' (meisje van 5).
- 'Als ze het huis verlaat, gooit mama het afval in de vuilnisbak, ze drinkt een koffie en daarna gaat ze werken' (jongen van 5).
- 'Als ik groot ben zoals mijn mama wil ik niet niets zijn' (meisje van 4).
- 'Vrouwen kunnen nooit president van de republiek worden' (jongen van 6)¹

nen en de vrouwen doen? De jongens en de meisjes?

Met veel aandacht naar de kinderen luisteren, is een essentieel aspect gedurende de vorming. Soms zijn hun commentaren verrassend en roepen ze gendervragen op waar de leerkracht pedagogisch verantwoord mee om moet gaan.

Nieuwe uitdagingen

De sociale veranderingen hebben nieuwe uitdagingen geschapen voor de scholen die de diversiteit moeten leren aanvaarden en een grotere aandacht moeten besteden aan de behandeling van gendervragen en burgerlijke opvoeding. 'Het is noodzakelijk bespreekbaar te maken wat zich tussen de kinderen en de school voltrekt om te begrijpen hoe die verschillen en deze voortijdige ongelijkheden tot stand komen, maar ook hoe de school kan handelen om te voorkomen dat deze verschillen al in de kleuterschool bevestigd worden.'⁹ We moeten nadenken over de praktijk en de vorming van de leerkrachten. Wat betreft het onderzoek is ook een beter begrip nodig van de fundamenten van een pedagogie van de diversiteit, voor alle kinderen, meisjes en jongens, op een wijze die een gelijkheid van kansen en burgerlijke deelname echt verzekert. Maar zoals

John Bennet over de kern van deze problematiek opmerkt, zijn er ook economische vragen, die de ontwikkeling van meer gelijkheidsstructuren voor alle kinderen meebepalen.¹⁰

*Maria João Cardona, Hogeschool Educação I.P.
Santarém CIEC/U. Minho, Portugal.
E: mjoao.cardona@ese.ipsantarém.pt*

- 1 BAUTIER, É. (2008) APPRENDRE À L'ÉCOLE.
- 2 RAYNA, S. (2010) QUALITÉ, ÉQUITÉ ET DIVERSITÉ DANS LE PRÉSCOLAIRE, REVUE INTERNATIONALE D'ÉDUCATION 53, P. 23-30.
- 3 VANDENBROECK, M. (2004), RESEARCH AND THEORY. DIVERSE ASPECTS OF DIVERSITY. A EUROPEAN PERSPECTIVE, INTERNATIONAL JOURNAL OF EQUITY AND INNOVATION IN EARLY CHILDHOOD 1-2, P. 27-44.
- 4 VANDENBROECK, M. (2007) 'SERVIÇOS DE APOIO À INFÂNCIA E IGUALDADE DE OPORTUNIDADES', INFÂNCIA NA EUROPA 13, P. 7-8.
- 5 EURYDICE (2010), DIFFÉRENCES ENTRE LES GENRES EN MATIÈRE DE RÉUSSITE SCOLAIRE: ÉTUDE SUR LES MESURES PRISES ET LA SITUATION ACTUELLE EN EUROPE; EURYDICE (2009), L'ÉDUCATION ET L'ACCUEIL DES JEUNES ENFANTS EN EUROPE: RÉDUIRE LES INÉGALITÉS SOCIALES ET CULTURELLES.
- 6 CARDONA, M.J., UVA, M., PISCALHO, I. (2011) PROMOVER A IGUALDADE DE GÉNERO NA EDUCAÇÃO PRÉ-ESCOLAR: A NECESSIDADE DE INTERVIR DESDE A FORMAÇÃO INICIAL, COLÓQUIO DA AFIRSE 2010, P. 1-9.
- 7 JARES, X. (2002), EDUCAÇÃO E CONFLITO
- 8 CARDONA, M. J., NOGUEIRA, C., VIEIRA, C., ET AL. (2010) GUIÃO DE EDUCAÇÃO. GÉNERO E CIDADANIA. PRÉ-ESCOLAR; W.CIG.GOV.PT/GUIAOEDUCACAO (EEN ENGELSE VERTALING IS IN VOORBEREIDING)
- 9 O.P.C.I.T. NOOT 1
- 10 BENNET, J. (2007), SERVIÇOS DE APOIO À INFÂNCIA E IGUALDADE DE OPORTUNIDADES, INFÂNCIA NA EUROPA 13, P. 9-11.